

Anna Zientara
Uniwersytet Warszawski

NOWELIZACJE KODEKSU KARNEGO W ZAKRESIE ZATARCIA SKAZANIA

Zatarcie skazania powoduje usunięcie informacji o skazaniu z Krajowego Rejestru Karnego, co wiąże się z przyjęciem fikcji, że dana osoba nie była wcześniej skazana. Dzięki tej instytucji nie jest ona zmuszona do końca życia znosić skutków skazania, np. w zakresie swojej sytuacji zawodowej. Zatarcie skazania zawiera zatem istotny element humanitaryzmu.

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹ wprowadziła liczne zmiany do przepisów dotyczących zatarcia skazania, zarówno tych zawartych w rozdziale XII kodeksu karnego, jak i do art. 76 k.k. Kolejne zmiany, lecz znacznie mniej istotne, zostały dokonane ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw². Zmiany wprowadzone tymi dwoma nowelizacjami będą przedmiotem moich rozważań.

ZMIANY W ART. 107 § 1–5 K.K.

Najważniejsza zmiana w zakresie zatarcia skazania wprowadzona ustawą nowelizującą kodeks karny z 2015 r. objęła regulacje dotyczące zatarcia skazania na karę grzywny i karę ograniczenia wolności. Wcześniej, przed wejściem w życie tej nowelizacji kodeksu karnego, zatarcie skazania z mocy prawa kar grzywny i ograniczenia wolności orzeczonych bez warunkowego zawieszenia ich wykonania następowało po 5 latach od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania. Możliwe było również zatarcie skazania na mocy

¹ Dz.U. z 2015 r., poz. 396 (dalej: ustawa nowelizująca z 2015 r.; nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r., nowelizacja z 2015 r.; nowela z 2015 r.).

² Dz.U. z 2016 r., poz. 437 (dalej – ustawa nowelizująca z 2016 r.; nowelizacja z dnia 11 marca 2015 r., nowelizacja z 2016 r.; nowela z 2016 r.).

postanowienia sądu orzekającego na wniosek skazanego. Sąd mógł zarządzić zatarcie skazania już po upływie 3 lat.

Przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r. możliwe było warunkowe zawieszenie wykonania kary grzywny i ograniczenia wolności, a okres próby wynosił od roku do lat 3 (art. 70 § 1 pkt 2 k.k.). W takim przypadku na podstawie art. 76 § 1 k.k. zatarcie skazania następowało z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

Ustawa nowelizująca z 2015 r. wyłączyła możliwość orzeczenia kary ograniczenia wolności i grzywny z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Obecnie zatem art. 76 k.k. nie ma w ogóle zastosowania do tych kar.

Ponadto nastąpiło znaczne skrócenie terminu zatarcia skazania na karę grzywny lub ograniczenia wolności. Zgodnie ze zmienionym art. 107 § 4 k.k. obecnie zatarcie skazania *ex lege* przy karze ograniczenia wolności następuje z upływem lat 3 od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania. Natomiast w przypadku kary grzywny okres ten wynosi jedynie 1 rok (art. 107 § 4a k.k.). Okres do zatarcia skazania na karę grzywny jest zatem identyczny jak w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary³.

Wraz ze znacznym skróceniem terminów zatarcia skazania *ex lege* na kary grzywny i ograniczenia wolności ustawodawca wyłączył możliwość zatarcia skazania na te kary na mocy postanowienia sądu orzekającego na wniosek skazanego.

Pierwotnie przewidziany w obecnym kodeksie karnym pięcioletni termin zatarcia skazania na karę grzywny i ograniczenia wolności był identyczny jak terminy zatarcia skazania dla tych kar przewidziane w kodeksie karnym z 1969 r. Wprowadzona w 2015 r. zmiana zrywa zatem z rozwiązaniem stosowanym od 45 lat w polskim prawie karnym. Ponadto przed wejściem w życie nowelizacji okresy zatarcia skazania na te dwie kary mogły wynosić tyle samo co zatarcie skazania na karę pozbawienia wolności orzeczoną w wysokości nieprzekraczającej 3 lat. W takim bowiem przypadku już po pięciu latach od wykonania, darowania lub przedawnienia wykonania takiej kary sąd na wniosek skazanego mógł zarządzić zatarcie skazania. Zatem dolegliwości wynikające z samego faktu skazania za przestępstwo i wpisu do Krajowego Rejestru Karnego (związane np. z sytuacją zawodową sprawcy) przez podobny okres ciążyły na sprawcach, których czyny zostały bardzo różnie ocenione przez sąd skazujący, co miało wyraz w wyborze rodzaju kary dokonany w wyroku. Poza tym w związku z regulacją art. 76 § 1 k.k. sprawca skazany na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres próby krótszy niż 5 lat (tj. gdy próba wynosiła 2, 3 lub 4 lata) uzyskiwał z mocy prawa zatarcie skazania szybciej, bo już po upływie 6 miesięcy od zakończenia okresu próby, niż osoba skazana na karę grzywny lub ograniczenia wolności, wobec której sąd nie zarządził wcześniejszego zatarcia skazania. Rozwiązanie

³ Por.: art. 107 § 5 k.k.

takie nie było właściwe, gdyż osobę skazaną na karę łagodniejszego rodzaju (grzywnę lub ograniczenie wolności) dłużej dotykały konsekwencje skazania związane z umieszczeniem w Krajowym Rejestrze Karnym niż osobę skazaną na karę surowszą – karę pozbawienia wolności.

W związku z powyższym obecnie obowiązujący stan prawny należy ocenić pozytywnie. Nastąpiło rozróżnienie terminów zatarcia skazania w zależności od rodzaju kary – przyjęto odmienne terminy dla kary grzywny, ograniczenia wolności i pozbawienia wolności. Ponadto obecnie przy zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności okres próby wynosi od roku do lat trzech. Zatem zatarcie takiego skazania przy rocznym, tj. najkrótszym możliwym okresie próby, nastąpi dopiero po upływie roku i sześciu miesięcy, czyli terminie dłuższym niż przy skazaniu na karę grzywny⁴.

W związku ze skróceniem terminu zatarcia skazania na karę grzywny i ograniczenia wolności racjonalnym rozwiązaniem jest rezygnacja ustawodawcy z możliwości wcześniejszego zatarcia skazania postanowieniem sądu.

Jednocześnie nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r. wprowadziła nieznaną wcześniej polskiemu prawu karnemu karę mieszaną⁵. Nowo dodany do kodeksu karnego art. 37b stanowi, że: „W sprawie o występki zagrożony karą pozbawienia wolności, niezależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w ustawie za dany czyn, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 3 miesięcy, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat – 6 miesięcy, oraz karę ograniczenia wolności do lat 2. W pierwszej kolejności wykonuje się wówczas karę pozbawienia wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej”⁶. Zatem stosując art. 37b k.k., sąd za jeden czyn wymierza dwie kary: pozbawienia wolności i ograniczenia wolności. Jednocześnie jednak nowelizacja z 2015 r. nie wprowadziła do kodeksu karnego przepisu, który regulowałaby problematykę zatarcia skazania w takim przypadku⁷.

Nie jest to jednak jedyny przypadek, gdy możliwe jest orzeczenie za jeden czyn kumulatywnie dwóch kar. Możliwość taka istniała także przed nowelizacją z 2015 r., gdyż art. 33 § 2 k.k. przewiduje orzeczenie kary grzywny obok kary

⁴ Oczywiście jest to przykład podany w uproszczeniu, na termin zatarcia skazania ma bowiem wpływ także czas wykonania kary i środków karnych.

⁵ Nazwa ta została użyta w uzasadnieniu projektu ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2393, Sejm VII kadencji, s. 28, pkt II.3 (dalej: uzasadnienie), <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 12.10.2016).

⁶ W wyniku nowelizacji z 2016 r. do przepisu tego po pierwszym zdaniu dodano kolejne w brzmieniu: „Przepisów art. 69–75 nie stosuje się”. Ustawodawca przesądził zatem, że wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej na podstawie art. 37b k.k. nie może zostać warunkowo zawieszona.

⁷ W literaturze słusznie uznano to za mankament wymagający interwencji ustawodawcy – M. Błaszczak, *Kara mieszana*, [w:] *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015, s. 162.

pozbawienia wolności z art. 32 pkt 3 k.k. W doktrynie nie ma jednak zgodności, w jakim terminie następuje zatarcie skazania w takim przypadku. Według jednego stanowiska w przypadku orzeczenia kary grzywny obok kary pozbawienia wolności zatarcie następuje wraz z upływem okresu do zatarcia skazania kary wykonanej wcześniej⁸. Właściwsze wydaje się jednak stanowisko odmienne, zgodnie z którym zatarcie skazania następuje z upływem terminów zatarcia skazania dla kary pozbawienia wolności i grzywny, a bieg tych terminów należy liczyć od tej kary, która została wykonana lub darowana jako ostatnia⁹. W rezultacie termin zatarcia skazania nie może być krótszy niż termin zatarcia skazania na karę pozbawienia wolności, ale może się on wydłużyć o termin konieczny do zatarcia skazania na karę grzywny¹⁰.

Powyższa zasada powinna mieć zastosowanie także do kary mieszanej. Wobec powyższego należy przyjąć, że zatarcie skazania przy karze mieszanej możliwe jest tylko w razie łącznego spełnienia warunków do zatarcia kary ograniczenia wolności i pozbawienia wolności¹¹.

Nowelizacja z 2015 r. nie zmieniła z mocy prawa terminów zatarcia skazania na karę pozbawienia wolności orzeczoną bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności (art. 107 § 1 i 3 k.k.) oraz zatarcia skazania przez sąd na wniosek skazanego w przypadku ukarania karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat (art. 107 § 2 k.k.).

NOWE BRZMIENIE ART. 107 § 6 K.K.

Przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r. art. 107 § 6 k.k. stanowił, że: „Jeżeli orzeczono środek karny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania, z zastrzeżeniem art. 76 § 2”. Obecnie przepis ten ma następujące brzmienie: „Jeżeli orzeczono środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania. Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego”.

⁸ B. J. Stefańska, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. A. Stefański, Warszawa 2015, s. 626.

⁹ S. Zimoch, *Istota i znaczenie instytucji zatarcia skazania*, Warszawa 1979, s. 22–25.

¹⁰ M. Błaszczuk, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz do art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 684.

¹¹ Tak też: J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 101; S. Tarapata, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 825.

Wskazanie obok środka karnego także przypadku i środka kompensacyjnego wynika ze zmian w zakresie środków karnych dokonanych ustawą nowelizującą z 2015 r. w postaci skreślenia w art. 39 k.k. zawierającym katalog środków karnych punktów 4, 5 i 6. Jednocześnie w kodeksie karnym wydzielono rozdział Va zatytułowany „Przepadek i środki kompensacyjne”, w którym uregulowano przepadek, obowiązek naprawienia szkody i nawiązkę.

Oprócz tej zmiany redakcyjnej nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r. wprowadziła także istotną zmianę w zakresie możliwości zatarcia skazania w przypadku orzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym w art. 107 § 6 k.k. zawarto odwołanie do art. 76 § 2 k.k., który to przepis wskazywał, że brak możliwości zatarcia skazania przed wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem wykonania środka karnego nie dotyczy środka z art. 39 pkt 5 k.k., tj. obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Zatem przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r. brak wykonania tego obowiązku nie wydłużał terminu do zatarcia skazania. Obecnie wszystkie środki karne, środki kompensacyjne i przepadek mogą mieć wpływ na termin zatarcia skazania. Takie rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, bowiem może sprzyjać podejmowaniu przez skazanych decyzji o wykonaniu obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, jego realizacja doprowadzi bowiem do zatarcia skazania wraz z upływem terminów wskazanych w art. 107 § 1–5 k.k.

Poza tym w literaturze podnosi się, że takie rozwiązanie może spowodować, iż skazanie nigdy nie ulegnie zatarciu¹². Miałyby to wynikać ze zmian w art. 46 § 1 k.k., który to przepis obecnie wskazuje, że orzekając obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za wyrządzoną krzywdę, sąd stosuje przepisy prawa cywilnego. Nie ma obecnie zastrzeżenia, że nie stosuje się przepisów prawa cywilnego o przedawnieniu roszczenia. Zdaniem P. Gensikowskiego do środka w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę będą miały zastosowanie reguły przedawnienia wykonania roszczenia stwierdzonego prawomocnym wyrokiem, w tym art. 123 k.c. dotyczący przerwania biegu przedawnienia przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia. W takim przypadku, w ocenie tego autora, każda czynność podjęta przez pokrzywdzonego w celu egzekucji obowiązku naprawienia szkody będzie przerywała bieg przedawnienia jego wykonania, a pokrzywdzony może czynności te podejmować przez bardzo długi czas, dłuższy niż 10 lat.

¹² P. Gensikowski, *Przedawnienie orzeczenia i wykonania obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz wpływ niewykonania tego środka na zatarcie skazania – uwagi na tle projektów nowelizacji Kodeksu karnego*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 2, s. 30.

Pogląd ten nie wydaje się jednak zasadny. Artykuł 46 § 1 k.k. stanowi, że przepisy prawa cywilnego stosuje się orzekając obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Natomiast już po orzeczeniu środka kompensacyjnego do skutków prawno Karnych tego środka, w tym do przedawnienia wykonania, zastosowanie znajdują przepisy prawa karnego, tj. art. 103 § 2 k.k., który wskazuje, że przedawnienie wykonania środków karnych, kompensacyjnych oraz przypadku następuje po upływie 10 lat od uprawomocnienia się wyroku skazującego. Przepisy kodeksu karnego w tym zakresie nie odsyłają do kodeksu cywilnego, więc art. 123 § 1 k.c. nie będzie miał zastosowania¹³. Stosowane natomiast będą wszystkie przepisy kodeksu karnego dotyczące przedawnienia, w tym art. 105 k.k. wyłączający przedawnienie przy niektórych przestępstwach. Jednak pokrzywdzony podejmowanymi działaniami egzekucyjnymi nie będzie mógł doprowadzić do wydłużenia, przerwania lub zawieszenia biegu dziesięcioletniego terminu z art. 103 § 2 k.k. Zatem zatarcie skazania będzie możliwe w razie przedawnienia wykonania obowiązku naprawienia szkody na mocy art. 103 § 2 k.k. Po przedawnieniu wykonania środka kompensacyjnego obowiązku naprawienia szkody i zatarciu skazania możliwe jest dalsze egzekwowanie tego obowiązku w drodze cywilnoprawnej na podstawie tytułu egzekucyjnego, o ile nie nastąpiło przedawnienie na podstawie przepisów prawa cywilnego¹⁴.

Zmiana art. 46 § 1 k.k. w zakresie stosowania przy orzekaniu przepisów prawa cywilnego o przedawnieniu była związana z systemową zmianą charakteru obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia. Ze środka karnego stał się on środkiem kompensacyjnym, i jak podkreślono w uzasadnieniu, środek ten nie ma już charakteru karnego¹⁵. Na mocy znowelizowanego art. 56 k.k. nie stosuje się do niego dyrektyw wymiaru kary (art. 53, 54 § 1 i art. 55 k.k.), co jest związane ze wskazaniem w art. 46 § 1 k.k. na stosowanie przy jego orzekaniu wyłącznie przepisów prawa cywilnego. Ze zmianami tymi związana była także rezygnacja z powództwa adhezyjnego w postępowaniu karnym.

W wyniku nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r. dodano do art. 107 § 6 k.k. wskazanie, że zatarcie skazania nie może nastąpić przed wykonaniem środka zabezpieczającego. Jest to związane z ogromną zmianą w zakresie środków zabezpieczających wprowadzoną przez ustawę nowelizującą. Obecnie w dużo szerszym zakresie istnieje możliwość orzekania środków zabezpieczających, które będą wykonywane po odbyciu kary pozbawienia wolności. A ponieważ

¹³ S. Tarapata wyraził pogląd, że art. 103 § 2 k.k. w zakresie terminu przedawnienia egzekwowania środków kompensacyjnych stanowi *lex specialis* w stosunku do cywilnoprawnych regulacji dotyczących terminów przedawnienia – S. Tarapata, [w:] *Nowelizacja...*, s. 811–812.

¹⁴ G. Bogdan, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012, s. 1276; G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, s. 517.

¹⁵ Por.: uzasadnienie, pkt III.4.

czasu stosowania środka zabezpieczającego nie określa się z góry (por. art. 93d k.k.), czas ten może być długi i przekraczać terminy do zatarcia skazania wskazane w art. 107 k.k. Aby zatem wykonywanie środka zabezpieczającego po odbyciu kary było możliwe przez cały okres, gdy jest to konieczne, za właściwe rozwiązanie należy uznać wyłączenie możliwości zatarcia skazania zanim nie nastąpi wykonanie środka zabezpieczającego.

ZATARCIE SKAZANIA NA KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI Z WARUNKOWYM ZAWIESZENIEM JEJ WYKONANIA

Jak już wyżej wspomniano, od 1 lipca 2015 r. kodeks karny przewiduje możliwość warunkowego zawieszenia wykonania jedynie kary pozbawienia wolności. Tak jak przed nowelizacją art. 76 § 1 k.k. stanowi, że skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby. Jednakże obecnie, podobnie jak przy skazaniu bez warunkowego zawieszenia wykonania kary, art. 76 § 2 k.k. wskazuje, że zatarcie skazania nie może nastąpić przed wykonaniem, darowaniem lub przedawnieniem wykonania przepadku oraz każdego środka karnego i kompensacyjnego, w tym obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r. wprowadziła do kodeksu karnego art. 75a. Przepis ten wskazuje, że wobec skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, który w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne przestępstwo niż określone w art. 75 § 1, albo jeżeli uchyla się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych, środków kompensacyjnych lub przepadku, sąd może, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione, mając na względzie wagę i rodzaj czynu zabronionego przypisanego skazanemu, zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności zamienić ją na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne albo na grzywnę¹⁶. W tym przypadku mamy do czynienia z pierwotnie orzeczoną karą pozbawienia wolności w zawieszeniu, która następnie zamieniana jest na karę innego rodzaju. W związku z powyższym ustawodawca w nowelizacji z 2015 r. w art. 76 § 1 k.k., który dotyczy zatarcia skazania na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, zawarł regulację dotyczącą zatarcia skazania w razie orzeczenia kary na podstawie art. 75a § 1 k.k., wskazując, że zatarcie skazanie następuje z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a. Zatem jeżeli na podstawie art. 75a

¹⁶ Zgodnie z art. 75a § 2 k.k. przepisu tego nie stosuje się do skazanego, który nie wykonał obowiązku określonego w art. 72 § 1 pkt 7b lub w § 2 k.k.

§ 1 k.k. karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania zamieniono na karę ograniczenia wolności, okres ten wynosić będzie 3 lata (art. 107 § 4 k.k.), natomiast w przypadku zamiany na karę grzywny – 1 rok (art. 107 § 4a k.k.).

Kolejną zmianą w art. 76 § 1 k.k. dokonaną nowelizacją z 2015 r. było dodanie trzeciego, ostatniego zdania: „przepis art. 108 stosuje się”. Artykuł 108 k.k. statuuje zasadę równoczesnego zatarcia wszystkich skazań. W świetle tego przepisu: „Jeżeli sprawcę skazano za dwa lub więcej nie pozostających w zbiegu przestępstw, jak również jeżeli skazany po rozpoczęciu, lecz przed upływem, okresu wymaganego do zatarcia skazania ponownie popełnił przestępstwo, dopuszczalne jest tylko jednoczesne zatarcie wszystkich skazań”. Dotychczas w przepisie regulującym zatarcie skazania na kary z warunkowym zawieszeniem ich wykonania (art. 76 k.k.) nie było odniesienia do art. 108 k.k. Wobec powyższego dominowało stanowisko, że art. 76 k.k. stanowi *lex specialis* wobec art. 108 k.k.¹⁷. Zatem jeśli w okresie próby lub 6 miesięcy od jej zakończenia sprawca popełnił nowe przestępstwo, do czasu dokonania zmiany z 2015 r. uznawano, że nie ma przeszkód do zatarcia skazania na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Po nowelizacji z 2015 r. art. 76 § 1 k.k. wyraźnie nakazywał stosowanie art. 108 k.k. Powstał jednak w związku z tym problem sygnalizowany w literaturze, czy nakaz stosowania art. 108 k.k. odnosi się tylko do zdania drugiego art. 76 § 1 k.k., tj. ma zastosowanie do kar orzeczonych na podstawie art. 75a k.k.¹⁸, czy może do całej regulacji art. 76 § 1 k.k.¹⁹. Wątpliwości te rozwiła kolejna nowelizacja kodeksu karnego. Ustawą z dnia 11 marca 2016 r. dokonano innego podziału treści zawartej w art. 76 § 1 k.k. na paragrafy, dzieląc ją na trzy odrębne jednostki redakcyjne (§ 1, § 1a, § 1b). Paragraf 1 obecnie stanowi, że: „Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby”. Kolejny paragraf 1a ma brzmienie: „W wypadku, o którym mowa w art. 75a, zatarcie skazania następuje z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a”. Natomiast paragraf 1b wskazuje, że: „W wypadkach, o których mowa w § 1 i 1a, przepis art. 108 stosuje się”. Zmianę dokonaną w 2016 r. należy ocenić pozytywnie. Obecnie nie będzie już wątpliwości, że art. 108 k.k. dotyczy zarówno skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wyko-

¹⁷ Por.: wyroki SN: z dnia 13 lutego 2015 r., II KK 194/14, LEX nr 1642873; z dnia 29 sierpnia 2013 r., IV KK 168/13, OSNKW 2013, nr 12, poz. 107; z dnia 27 marca 2013 r., II KK 60/13, LEX nr 1293205; z dnia 7 kwietnia 2010 r., V KK 10/10, LEX nr 583931; z dnia 11 marca 2010 r., IV KK 396/09, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 540; z dnia 17 maja 2000 r., V KKN 104/00, LEX nr 50954. Zob. też argumentację B. J. Stefańskiej za takim rozwiązaniem – B. J. Stefańska, *Zatarcie skazania*, Warszawa 2014, s. 359–361.

¹⁸ Taki pogląd wyraził S. Hypś, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015, s. 528–529.

¹⁹ Takie stanowisko zajął S. Tarapata, [w:] *Nowelizacja...*, s. 821–822.

niania, w przypadku gdy wykonanie kary nie zostało zarządzone, jak i w przypadku zastosowania do skazanego art. 75a k.k.²⁰.

Jak już wyżej wspomniano, po wejściu w życie nowelizacji z 2015 r. art. 76 § 2 k.k. stanowił, że zatarcie skazania nie może nastąpić przed wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem wykonania grzywny, środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego. Zasada ta dotyczyła także środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Niestety zmieniając w 2015 r. art. 76 k.k., ustawodawca w § 2 nie wymienił środka zabezpieczającego, mimo że środki te wskazano w art. 107 § 6 k.k. To przeoczenie zostało szybko zauważone nie tylko w literaturze²¹, lecz także przez ustawodawcę. Nowelizacją kodeksu karnego z 2016 r. do art. 76 § 2 dodano kolejne zdanie w brzmieniu: „Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego”. Obecnie zatem, tj. od 15 kwietnia 2016 r., również wykonywanie środka zabezpieczającego stoi na przeszkodzie zatarcia skazania, zarówno w przypadku orzeczenia kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak i bez takiego zawieszenia.

ZMIANA DOTYCZĄCA ART. 84 § 2A K.K.

Wpływ na zatarcie skazania ma także zmiana art. 84 k.k., do którego dodano § 2a. Stanowi on, że środek karny orzeczony dożywotnio sąd może uznać za wykonany, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny, a środek karny był w stosunku do skazanego wykonywany przynajmniej przez 15 lat. Artykuł 84 § 2a k.k. dotyczy wszystkich środków karnych, które mogą być orzeczone dożywotnio.

Przed wejściem w życie nowelizacji z 2015 r. regulację dotyczącą możliwości uznania za wykonane środków karnych orzeczonych na zawsze²² zawierał

²⁰ Taki też był cel proponowanej zmiany. W uzasadnieniu projektu czytamy: „W przypadku art. 76 § 1 niewątpliwie dyrektywa odpowiedniego stosowania art. 108 dotyczącego zatarcia skazania odnosi się do całości przepisu, nie zaś jedynie do zdania drugiego. Ponieważ jednak istnieje teoretyczna możliwość odczytywania tych przepisów w sposób odmienny, proponuje się jednoznacznie wskazać, że art. 76 § 1 w całości powinien być stosowany zgodnie z art. 108. Realizacji tego postulatów służy przeniesienie przepisu odsyłającego do nowej jednostki – § 1b”; zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 207, VIII kadencja Sejmu, pkt 6, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> (dostęp: 12.10.2016).

²¹ S. Tarapata, [w:] *Nowelizacja...*, s. 823.

²² W 2015 r. w wyniku dwóch nowelizacji – ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. i ustawą z dnia 20 marca 2015 r. – zmieniono nazewnictwo i obecnie zamiast orzekania środków karnych „na zawsze” kodeks posługuje się pojęciem „dożywotnio”.

art. 84a § 1 k.k., który w wyniku noweli z 2015 r. został uchylony. Przepis ten dopuszczał możliwość uznania za wykonane środków karnych w postaci obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami lub zakazu opuszczenia określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, które zostały orzeczone na zawsze, były wykonywane przez co najmniej 10 lat, a zachowanie skazanego po popełnieniu przestępstwa i w czasie wykonania kary uzasadniało przekonanie, iż po uchyleniu obowiązku lub zakazu nie popełni on ponownie przestępstwa przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Przepis ten nie wymieniał jednak wszystkich środków, jakie mogły być orzeczone na zawsze. Nie było zatem możliwości uznawania za wykonane środków karnych w postaci zakazu prowadzenia pojazdów i zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi orzeczonych na zawsze. Musiały być one w każdym wypadku wykonywane do śmierci skazanego. W związku z regułą zawartą w art. 107 § 6 k.k., który to przepis wskazuje, że zatarcie nie może nastąpić przed wykonaniem, darowaniem lub przedawnieniem wykonania środka karnego, nigdy nie mogło zatem dojść do zatarcia skazania, w którym orzeczono któryś z tych środków karnych na zawsze.

Nowelizacja z 2015 r. dopuszcza uznanie przez sąd za wykonany każdy środek karny orzeczony dożywotnio. Umożliwia to zatem zatarcie skazania, w którym orzeczono taki środek karny. Wprowadzenie takiej możliwości było celem ustawodawcy. W uzasadnieniu do projektu nowelizacji²³ stwierdzono, że „propozycja zmiany art. 84 § 2 k.k. zmierza do objęcia możliwością uznania za wykonany każdego środka karnego orzeczonego dożywotnio. Otwiera to w każdym wypadku możliwość zatarcia skazania. Stan obecnie obowiązujący [tj. stan sprzed nowelizacji – dop. A. Z.] budzi poważne wątpliwości co do zgodności z Konstytucją”.

Zmiana art. 84 k.k. zasługuje na aprobatę. Zasadą powinno być ustawowe umożliwienie zatarcia wszystkich skazań z uwagi na humanitarny aspekt tej instytucji prawa karnego. W przypadku skazań, w których orzeczono środek karny dożywotnio, decyzja o zatarciu pośrednio należy do sądu, bowiem to on decyduje, czy środek karny zostanie uznany za wykonany. Sąd zgodnie z art. 84 § 2a k.k. przed podjęciem decyzji powinien przeanalizować zachowanie danego skazanego i dokonać oceny, czy występuje pozytywna prognoza kryminologiczna.

Niestety ustawodawca pomimo deklaracji, że wyłączenie możliwości zatarcia skazania może zostać uznane za niezgodne z Konstytucją, nie zdecydował się na nowelizację kodeksu karnego w zakresie drugiej grupy skazań, które nie ulegają zatarciu, tj. skazań, których dotyczy art. 106a k.k.

²³ Por.: uzasadnienie, pkt II.5.

ZATARCIE SKAZANIA W RAZIE SKAZANIA PRZEZ SĄD INNEGO PAŃSTWA CZŁONKOWSKIEGO UNII EUROPEJSKIEJ

Nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 r. uchyliła art. 107a k.k., który wskazywał, że: „W razie skazania przez sąd innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej zatarcie skazania następuje zgodnie z prawem państwa, w którym to skazanie nastąpiło. Przepisu art. 108 nie stosuje się”. Rozwiązanie z art. 107a k.k. zostało w wyniku nowelizacji przeniesione do art. 114a § 2 k.k. Zatem w zakresie rozwiązań dotyczących zatarcia skazania w razie skazania przez sąd innego państwa Unii Europejskiej nie zaszła w wyniku nowelizacji żadna zmiana.

PROBLEMATYKA WEJŚCIA W ŻYCIE PRZEPISÓW

Co do zasady ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.²⁴. Natomiast zmiany w zakresie art. 107 k.k. weszły w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia, tj. 21 marca 2015 r. Jednakże część rozwiązań przewidzianych w art. 107 k.k. mogła być zastosowana dopiero od 1 lipca 2015 r., np. w zakresie środków kompensacyjnych, które między 21 marca 2015 r. a 1 lipca 2015 r. nie występowały w kodeksie karnym.

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. w zakresie zmian kodeksu karnego weszła w życie 15 kwietnia 2016 r. (art. 28 tej ustawy).

PRZEPISY INTERTEMPORALNE

Ustawodawca w 2015 r. w związku z tak dużą nowelizacją kodeksu karnego przewidział wiele rozwiązań o charakterze intertemporalnym.

W zakresie zatarcia skazania naczelną zasadą intertemporalną zawarta jest w art. 21 nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r. Przepis ten wskazuje, że do skazań prawomocnymi wyrokami wydanymi przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, w przedmiocie zatarcia skazania stosuje się przepisy kodeksu karnego w brzmieniu znowelizowanym, chyba że okres zatarcia skazania upłynął przed dniem wejścia w życie noweli. Jeżeli jednak według znowelizowanych przepi-

²⁴ Artykuł 29 tej ustawy.

sów okres zatarcia skazania upłynąłby przed dniem wejścia w życie nowelizacji, zatarcie skazania następuje z dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej. Zatem jeżeli skazany uiszczył karę grzywny ponad rok przed 21 marca 2015 r. (wejście w życie znowelizowanego brzmienia art. 107 k.k.), to zatarcie skazania nastąpi 21 marca 2015 r. Podobnie będzie w przypadku, gdy skazany odbył karę ograniczenia wolności trzy lata przed tą datą. Natomiast jeżeli osoba skazana przed wejściem w życie nowelizacji uiszczyła grzywnę w styczniu 2015 r., zatarcie skazania nastąpi po roku, tj. w styczniu 2016 r., bowiem zastosowanie będą miały przepisy w brzmieniu znowelizowanym.

Zasada przewidziana w art. 21 ustawy nowelizującej jest analogiczna do zasady zawartej w art. 15 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające kodeks karny²⁵, która miała zastosowanie do wyroków wydanych na gruncie kodeksu karnego z 1969 r. po wejściu w życie obecnie obowiązującego kodeksu karnego.

W nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r. ustawodawca przewidział także kilka możliwości zamiany kar pozbawienia wolności orzeczonych na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów i w związku z tym uregulował kwestię zatarcia skazania takiej kary w następujący sposób:

1) w związku z rezygnacją z dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności i wprowadzenia go jako formy kary ograniczenia wolności, w art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2015 r. dano sądowi możliwość zamiany pozostałej do odbycia w tym systemie kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności;

2) zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy nowelizującej w sprawach, w których prawomocnie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i nie zarządzono wykonania kary, sąd, działając na wniosek skazanego, może zamienić karę pozbawienia wolności na grzywnę albo na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne²⁶;

²⁵ Dz.U. nr 88, poz. 554, z późn. zm.

²⁶ Przepis wskazuje, że zamienia się karę pozbawienia wolności na grzywnę, jeżeli dochody skazanego, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że skazany może uiszczyć grzywnę, a przy zamianie jeden dzień kary pozbawienia wolności przyjmuje się za równy dwóm stawkom dziennym grzywny. Natomiast jeżeli dochody skazanego, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że skazany grzywny nie uiszczy, karę pozbawienia wolności zamienia się na karę ograniczenia wolności, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności. W przypadku zamiany kary pozbawienia wolności na podstawie art. 16 ustawy nowelizującej grzywna nie może przekroczyć 810 stawek dziennych, a kara ograniczenia wolności nie może trwać dłużej niż 4 lata.

3) na mocy art. 17 ust. 1 ustawy nowelizującej w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie nowelizacji na podstawie art. 75 k.k. prawomocnie zarządzone wykonanie warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku, sąd – na wniosek skazanego – może zamienić karę pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, przyjmując, że jeden dzień pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności.

Ustawodawca wskazał, że w przypadku zastosowania któregoś z trzech wskazanych wyżej przepisów ustawy nowelizującej zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem okresu przewidzianego w art. 107 § 4 lub § 4a k.k. w brzmieniu znowelizowanym, czyli w przypadku zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w terminie trzech lat, a w razie zamiany na karę grzywny na podstawie art. 16 noweli – w terminie roku od jej wykonania, darowania lub przedawnienia jej wykonania. Jednocześnie w każdym ze wskazanych wyżej przepisów zastrzeżono, że zamiana kary pozbawienia wolności na karę wolnościową nie zwalnia skazanego od wykonania orzeczonych wobec niego środków karnych, przepadku, środków kompensacyjnych lub środków zabezpieczających, chociażby następnie orzeczono karę łączną. W takim wypadku zatarcie skazania nie może nastąpić przed wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem wykonania orzeczonego wobec niego środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego. Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego.

PODSUMOWANIE

Zmiany wprowadzone ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. do przepisów dotyczących zatarcia skazania zasługują na aprobatę. Zasadnie skrócono terminy zatarcia skazania z mocy prawa przy skazaniu na karę ograniczenia wolności albo grzywny. Słusznie również wprowadzono możliwość uznania za wykonane wszystkich środków karnych orzekanych dożywotnio, co otwiera możliwość zatarcia skazania, w którym taki środek orzeczono.

Niestety ustawodawcy w nowelizacji z 2015 r. nie udało się uniknąć kilku wskazanych powyżej niedoskonałości w treści art. 76 k.k., które jednak zostały szybko zauważone i poprawione w wyniku kolejnej nowelizacji w 2016 r.

THE AMENDMENTS TO THE PENAL CODE ON EXPUNGEMENT

Summary

The article discusses and evaluates changes in the institution of the expungement introduced by the Act of 20th February 2015 and Act of 11th March 2016. The most important change includes shortening the deadlines for expungement to a fine and restriction of liberty. Moreover nowadays all penal measures stated for life may be recognized executed. This solution allows erasing such conviction.

BIBLIOGRAFIA

- Błaszczyk M., *Kara mieszana*, [w:] *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015
- Błaszczyk M., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz do art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015
- Bogdan G., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012
- Gensikowski P., *Przedawnienie orzeczenia i wykonania obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz wpływ niewykonania tego środka na zatarcie skazania – uwagi na tle projektów nowelizacji Kodeksu karnego*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 2
- Hypś S., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grzeškowiak, K. Wiak, Warszawa 2015
- Łabuda G., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012
- Majewski J., *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015
- Stefańska B. J., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. A. Stefański, Warszawa 2015
- Stefańska B. J., *Zatarcie skazania*, Warszawa 2014
- Tarapata S., [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015
- Zimoch S., *Istota i znaczenie instytucji zatarcia skazania*, Warszawa 1979

KEYWORDS

expungement, penal code, amendment

SŁOWA KLUCZOWE

zatarcie skazania, kodeks karny, nowelizacja